

AĞRI

Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası

Mayıs 2023

TGA
TÜRKİYE TURİZM
TANITIM VE GELİŞTİRME
AJANSI

AĞRI

Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası

25 MAYIS 2023

Katkıda Bulunanlar:

Prof. Dr. Bilgehan Gülcan

Doç. Dr. Halil Burak Sakal

Prof. Dr. Alperen Kayserili

Öğr. Gör. Yasemin Yetkin

Sosyal ve Stratejik Çalışmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi katkılarıyla hazırlanmıştır.

Kapadokya Üniversitesi

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir

İÇERİK

1.	GİRİŞ	1
2.	Küresel Turizmin Analizi ve Hedefler	2
3.	Türkiye Turizminin Analizi ve Ulusal Hedefler	2
4.	Ağrı Turizm Analizi	3
4.1.	İlin Ziyaretçi Analizi ve Hedefi	3
4.2.	İlin Turizm Gelir Analizi ve Hedefi	4
4.3.	İlin Konaklama Analizi ve Hedefi	4
4.4.	İlin Mevsimsellik Durum Analizi	5
4.5.	İlin Turizm Türleri Analizi	5
5.	Destinasyon Risk Analizi	7
6.	Rekabet Analizi ve Rekabet Gücünü Artırma	8
7.	Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarını Geliştirme	8
8.	Gastronomide Marka Kent Yaratma	9
9.	Dijitalleşme ve Akıllı Turizm Uygulamalarını Etkili Kullanma	10
10.	Tematik Rotalar Geliştirme	11
11.	Kent Peyzajını Düzenleme ve Rekreatif Alanları Artırma	12
12.	Deneyimsel Turizm Uygulamalarını Artırma	13
13.	Nitelikli Hediyelik Eşya Envanterini Geliştirme	13
14.	Ağrı Dağı Millî Parkı'nın Cazibe Değerini Artırma	14
15.	Balık Gölü-Diyadin Turizm Koridoru Oluşturma	15
16.	Kış Turizmine Odaklanma	16
17.	İshak Paşa Sarayı'nın Cazibe Değerini Artırma	17
18.	Sınır İli Olma Avantajını Turizmde Etkili Kullanma	18
19.	Kent Kapsamında Turistik Noktalara Ulaşım ve Erişim İmkânlarını Artırma	19
20.	Etkili Bir Turizm Yönetimi Oluşturma ve Tanıtımda Bütünleşik Yaklaşımı Benimseme	20

1. GİRİŞ

Doğal ve kültürel zenginlikleriyle öne çıkan Ağrı, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan ve sınır kent olma özelliği ile önemli bir destinasyondur. İshak Paşa Sarayı, Urartu Kalesi, kümbetleri gibi tarihî kaynakların yanı sıra, ilde Balık Gölü, buz mağaraları ve Ağrı Dağı gibi birçok doğal güzellik de bulunmaktadır. Ağrı Dağı Millî Parkı ve İshak Paşa Sarayı gibi birçok tarihî ve doğal yapıya sahip olması, ilde geliştirilecek en önemli turizm çeşitlerinin kültür turizmi ve ekoturizm olduğunu göstermektedir. Ayrıca hem Ağrı Dağı hem de İshak Paşa Sarayı kentin en önemli simgeleri olarak ön plana çıkmaktadırlar.

Ağrı Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası, ilin özellikle doğal kaynak potansiyeli başta olmak üzere, diğer potansiyel kaynaklarını da hesaba katarak, başta kültür turizmi olmak üzere inanç, kış, kültürel miras ve ekoturizm gibi turizm türlerinde Türkiye turizminde marka değeri yaratma potansiyeli yüksek olan Ağrı'ya yönelik özet biçimde ve odaklı bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Yol Haritası, Covid-19 salgını sürecinde ortaya çıkan, yeni turizm eğilimleri dikkate alınarak güncellenen Türkiye Turizm Ana Planı kapsamında ortaya konan amaç ve hedeflerle uyumlu biçimde hazırlanmış ve Ağrı'nın turizmdeki geleceğini inşa edecek yapı taşları niteliğindeki başlıkları ortaya koymayı amaç edinmiştir.

Ağrı, 2022 yılında 68,4 bin yerli, 30 bin yabancı olmak üzere toplam 98,4 bin turisti konaklama tesislerinde ağırlamıştır. Aynı yılda ildeki ortalama geceleme 1,7 ve ortalama doluluk oranı da yüzde 33,4 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu veriler, ilin potansiyeli göz önüne alındığında Ağrı'nın Türkiye turizmine katkısını çok daha fazla artırılabilirliğini göstermektedir.

Ağrı Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası kapsamında ilin 2028 yılı turist sayısı hedefi, yabancı turist için yaklaşık 49,5 bin kişi ve yerli turist için 103,7 bin kişi olmak üzere toplam 153,1 bin kişi; turizm geliri hedefi ise yabancı turist için yaklaşık 10,1 milyon ve yerli turist için 19,8 milyon olmak üzere toplam 29,9 milyon ABD doları olarak tespit edilmiştir. Bu hedeflere ulaşabilmesi için yapılması gereken başlıca faaliyetler, stratejik amaçlar ve buna yönelik politika önerileri, *Ağrı Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'nda ortaya konmuştur.

Bir destinasyonun turistik cazibesini koruyarak turizm gelirlerini sürdürebilmesi ve artırabilmesi, turizm kaynakları ve bu kaynakları turizm ürünü olarak sunmadaki gücüne bağlıdır. Kısa bir zaman öncesine kadar gelen ziyaretçi sayısı, gelir, yatak kapasitesi, lüks otellerin sayısı gibi nicel verilere göre ölçülen turizmdeki rekabet gücü, özellikle Covid-19 salgınının da etkisi ile günümüzde yerine konamayacak doğal, beşerî ve kültürel kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve risklere karşı dayanıklılığı ile ölçülmektedir. Buradan hareketle, *Ağrı Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası* kapsamındaki tüm başlıklarda, sürdürülebilirlik ve dayanıklılık kavramları ilke ve yaklaşım olarak benimsenmiş, ayrıca “Sürdürülebilirlik Çabalarını Artırma” başlığıyla konu, özel ve müstakil olarak da ele alınmıştır.

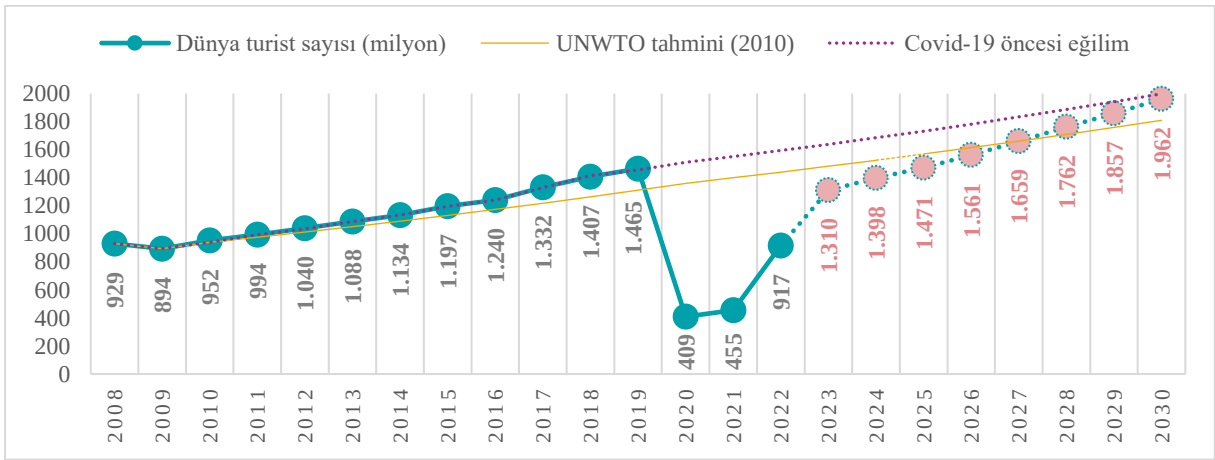
Yol Haritası hazırlık sürecinde Ağrı İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu paydaşları ile 4 Mayıs 2023 tarihinde çevrim içi arama konferansı gerçekleştirilmiş ve ile özel, öncelikli geliştirme başlıkları ortaya çıkarılmıştır. Ek olarak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün dağıttığı ve önceden hazırlanmış İl Politika Tespit Anketi ve İl Risk Analiz Anketi olmak üzere iki adet anket formu da il paydaşlarına elektronik ortamda iletilmiş ve sonuçları analiz edilerek metne eklenmiştir. Bu kapsamda *Ağrı Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*, ilin destinasyon yönetim sorumluluğunu üstlenen Ağrı Tanıtım ve Geliştirme Kurulu için sürdürülebilir ve gelir etkisi yüksek turizm gelişimi kapsamında oluşturulan başlıklarla bir rehber niteliği taşımaktadır.

2. Küresel Turizmin Analizi ve Hedefler

2019 yılında dünya genelindeki turist sayısı, 1,47 milyar kişi ve 1,49 trilyon ABD doları ile rekor düzeye ulaşmıştır. Ancak 2020-2021 yıllarında yaşanan Covid-19 salgını, turizm faaliyetlerini dünya çapında durma noktasına getirmiştir. Avrupa ve Amerika'nın 2023 yılında yaşaması beklenen resesyon da dikkate alındığında, salgın sonrası dönemde küresel turizm hacminin 2019 yılı seviyelerine dönmesinin ancak 2025 yılını bulması beklenmektedir (Şekil 2.1.).

Ocak 2023 tarihli uluslararası istatistikler, 2022 yılında uluslararası turizm faaliyetlerine toplam 917 milyon kişinin katıldığını, aynı yıl uluslararası turizm gelirlerinin ise 917,5 milyar ABD dolarına ulaştığını göstermektedir. Buna göre, 2022 yılında uluslararası turist sayısında bir önceki yıla göre yüzde 101,5 artış gerçekleşirken, Avrupa kıtasının uluslararası turizmdeki toplam pazar payı yüzde 63,78; Türkiye'nin uluslararası turist sayısından aldığı pay yüzde 5,6 ve uluslararası turizm gelirinden aldığı pay ise yüzde 5 olarak gerçekleşmiştir.

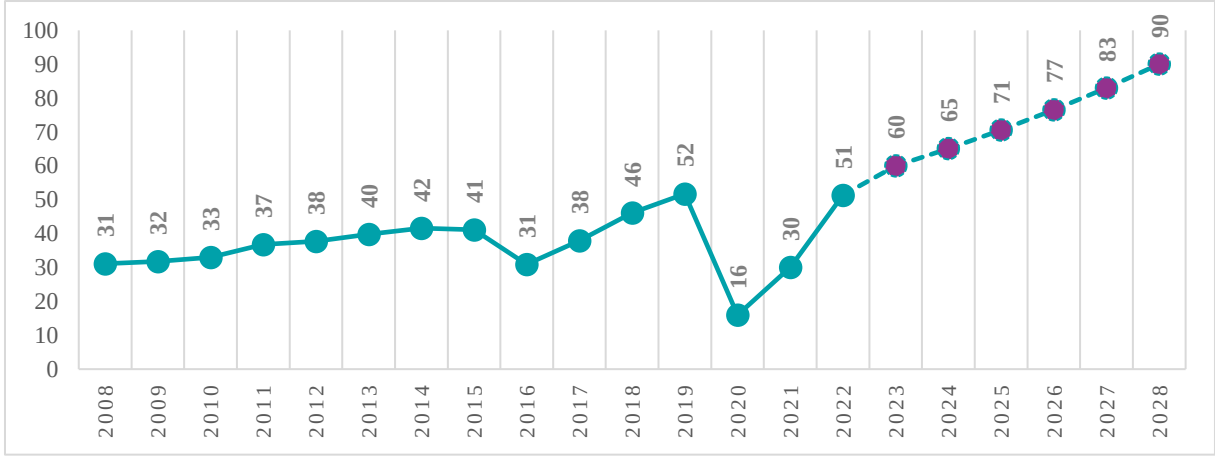
Şekil 2.1. Küresel turist sayıları (milyon kişi): gerçekleştirmeler ve tahminler

Kaynak: UNWTO World Tourism Barometer Ocak 2023 ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

3. Türkiye Turizminin Analizi ve Ulusal Hedefler

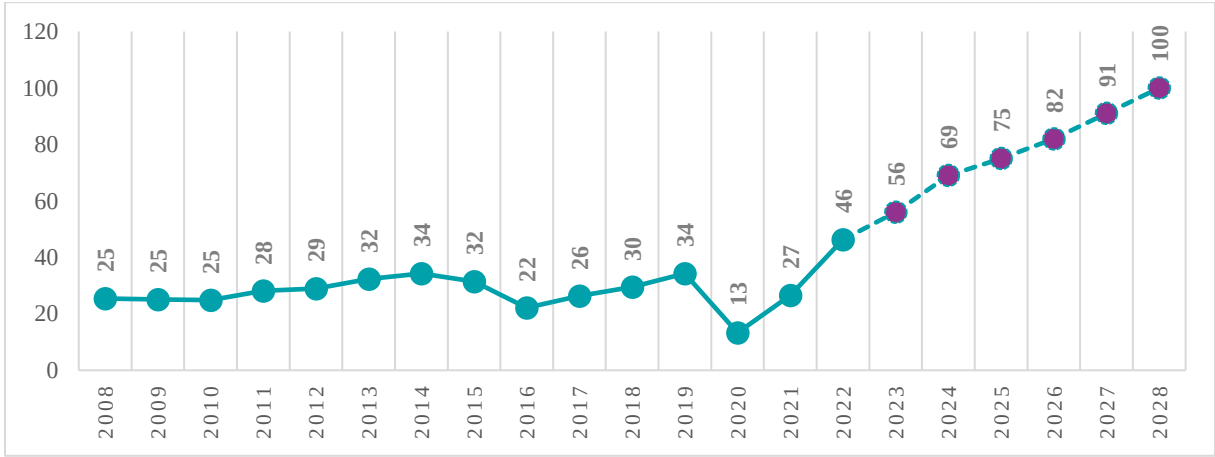
Akdeniz Havzası'nda bulunması nedeniyle önemli bir küresel turizm ülkesi olan Türkiye'de, turizm sektörünün gayri safi yurt içi hasılasına doğrudan ve dolaylı katkısı, uzun yıllar ortalamasına göre yaklaşık yüzde 11 seviyesindedir. Uluslararası ziyaretçi sayısında rekor seviyeye ulaşılan 2019 yılında Türkiye, 51,2 milyon turisti ağırlamış, aynı yılda turizmden yaklaşık 34 milyar ABD doları gelir elde etmiştir (Şekil 3.1. ve Şekil 3.2.).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'nin turizm sektörü de Covid-19 salgınından olumsuz etkilenmiştir. Türkiye, küresel kapanma ve seyahat sınırlamalarının da etkisiyle 2020-2021 yıllarında 16 milyon turisti ağırlamıştır. Salgın sonrası toparlanma döneminde TGA tarafından yapılan etkili tanıtım, Güvenli Turizm Sertifika uygulaması ve Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı gibi yaratıcı politikalarla fark yaratan Türk turizmi, bir "V" çıkışı yakalayarak hızla toparlanmış ve 2019 yılındaki rekor düzeydeki turist sayısına 2022 yılı sonu itibarıyla ulaşmıştır. 2022 yılındaki turizm gelirlerinde ise Türkiye, 2019 yılını geride bırakarak turizmden toplam 46 milyar ABD doları gelir elde etmiş ve bu gelir seviyesi ile tüm zamanların rekorunu kırmıştır.

Şekil 3.1. Türkiye'nin yıllık ziyaretçi sayıları (milyon kişi): gerçekleştirmeler ve hedefler

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kapadokya Üniversitesi.

Şekil 3.2. Türkiye'nin turizm geliri (milyar ABD doları): gerçekleştirmeler ve hedefler

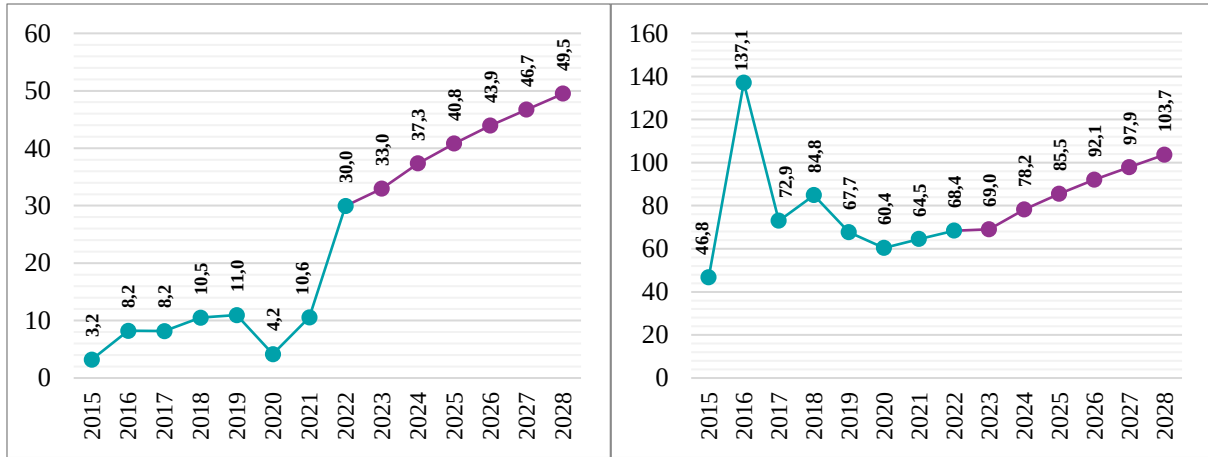
Kaynak: TÜİK, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kapadokya Üniversitesi.

Uyguladığı turizm stratejisi ve yenilikçi politikalar ile yakaladığı büyüme ivmesini devam ettirmeyi amaçlayan Türkiye, 2028 yılında toplam 90 milyon turisti ağırlamayı (Şekil 3.1.) ve turizmden toplam 100 milyar ABD doları gelir elde etmeyi (Şekil 3.2.) hedeflemektedir.

4. Ağrı Turizm Analizi

4.1. İlin Ziyaretçi Analizi ve Hedefi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı konaklama istatistiklerine göre 2022 yılında Ağrı; 68,4 bin yerli, 30 bin yabancı olmak üzere toplam 98,4 bin turisti konaklama tesislerinde ağırlamıştır. Aynı yıl içinde ortalama geceleme 1,7 olarak gerçekleşirken, ortalama tesis doluluk oranı ise yüzde 33,4 olarak hesaplanmıştır. İlin 2028 yılı hedefi, yabancı turist için yaklaşık 49,5 bin kişi ve yerli turist için 103,7 bin kişi olarak hesaplanmıştır (Şekil 4.1.1.).

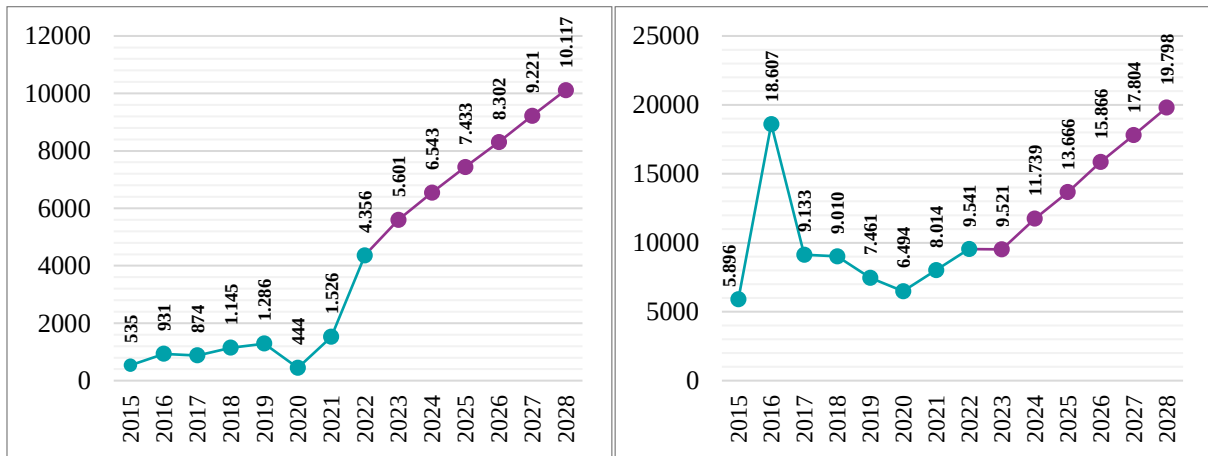
Şekil 4.1.1. Ağrı'nın ağırladığı yabancı (sol) ve yerli (sağ) turist sayısı ve tahminler (bin kişi)

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

4.2. İlin Turizm Gelir Analizi ve Hedefi

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan turizm istatistikleri temel alınarak yapılan hesaplamalar, Ağrı'nın 2022 yılında yerli turistlerden yaklaşık 9,5 milyon, yabancı turistlerden 4,3 milyon ABD doları gelir elde ederek turizmden bir yıl içinde toplam 13,8 milyon ABD doları gelir elde ettiğini göstermektedir (Şekil 4.2.1.).

Ağrı, Türkiye'nin 2028 yılı hedefleri ile uyumlu olacak şekilde, 2028 yılı itibarıyla ağırlayacağı yabancı turist sayısını yaklaşık 49,5 bin kişiye, yerli turist sayısını ise 103,7 bin kişiye ulaştırma potansiyeline sahiptir. Turizm gelirlerinde ise Ağrı, 2028 yılı itibarıyla yabancı turistlerden yaklaşık 10,1 milyon, yerli turistlerden ise 19,8 milyon ABD doları gelir elde etme potansiyeline sahiptir (Şekil 4.2.1.).

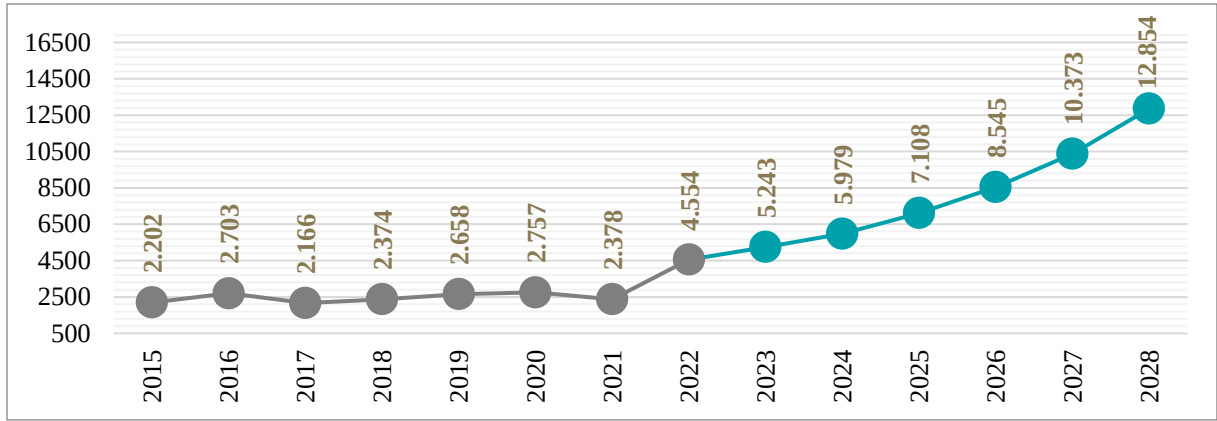
Şekil 4.2.1. Ağrı'nın yabancı (sol) ve yerli (sağ) turistlerden turizm geliri ve tahminler (bin ABD doları)

Kaynak: TÜİK, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kapadokya Üniversitesi.

4.3. İlin Konaklama Analizi ve Hedefi

Ağrı'da 2022 yılının Aralık ayı itibarıyla toplam 87 konaklama tesisi bulunmaktadır. Konaklama tesislerinin toplam yatak kapasitesi ise 4.554'tür. Tesis doluluk oranı yüzde 33,4 ve ortalama geceleme 1,7'dir. Ağrı'nın 2028 yılı hedeflerine ulaşabilmesi için yatak kapasitesinde yaklaşık yüzde 182'lik bir artış kaydetmesi öngörülmektedir (Şekil 4.3.1.).

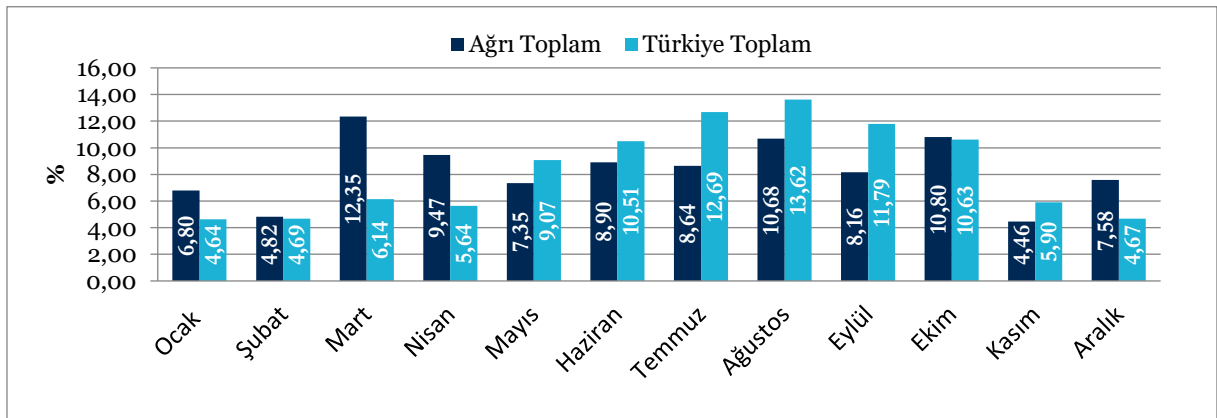

Şekil 4.3.1. Ağrı'nın yatak kapasitesi ve tahminler

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

4.4. İlin Mevsimsellik Durum Analizi

Turizmin 12 aya yayılma hedefi, arz kaynaklarının etkin kullanımı ve etkili tanıtım çabalarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu hedef, Türkiye Turizmi Ana Planı'nda üzerinde önemle durulan bir başlıktır. Türkiye turizmi ile Ağrı turizminin mevsimsellik analizi, Şekil 4.4.1.'de karşılaştırmalı olarak görülmektedir. Buradan, Türkiye ile Ağrı'nın mevsimsellik dağılımında paralellik olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan özellikle Ağrı'da Türkiye ortalamasının üzerindeki bazı aylar dikkati çekmektedir. Özellikle Mart ayındaki artışın, İranlı turistlerin Nevruz kutlamaları için Türkiye'yi ziyaret etmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Şekil 4.4.1.). Ağrı ve Türkiye genelindeki mevsimsel turizm trendlerinin turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ve turizm planlamacılarının pazarlama stratejilerini ve işletme planlarını belirlediği düşünüldüğünde, destinasyonların mevsimsel faktörleri dikkate almaları önem arz etmektedir. Dolayısıyla ildeki turizm hareketliliğin ve buna bağlı oluşacak talebin yıl içine dengeli yayılması için, ildeki turizm türlerinin çeşitlendirilmesi ve bazı turizm türü başlıklarındaki etkililiğin artırılması gerekmektedir.

Şekil 4.4.1. Türkiye ve Ağrı karşılaştırmalı mevsimsellik durumu

Not: Veriler, yıllık toplam konaklama sayısının yüzdesel dağılımı olarak verilmiştir (2022).

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

4.5. İlin Turizm Türleri Analizi

Ağrı; kültürel miras turizmi, inanç turizmi, dağcılık ve kış turizmi, jeotermal turizm, kuş gözlemciliği ve mağara turizmi gibi çeşitli turizm türlerinde önemli bir potansiyele ve arz kaynaklarına sahiptir. Belirtilen turizm türlerine ait dağılım, aşağıda detaylı bir şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır. Ağrı'nın

Doğubayazıt ilçesi, turizm zenginliği açısından en önemli destinasyon olarak ön plana çıkmaktadır. Hz. Nuh'un gemisinin tufandan sonra karaya oturduğu yer olarak değerlendirilen ilçe, inanç turizmi açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır. Hz. Nuh'un gemisinin "rrt" (Kitab-ı Mukaddes'te ünsüz harflerle "rrt" şeklinde geçmektedir. Kitabı Batı dillerine çeviren Ortaçağ rahipleri, "rrt" ünsüzlerine "a" ünlüsü ekleyerek Ararat'a dönüşmüştür.) bölgesinde karaya oturduğunu bildiren Tevrat ve İncil'deki ayetler sebebiyle, Büyük Ağrı Dağı kutsal bir mekân olarak değerlendirilmiştir. Süreçte birçok bilim insanı ve maceraperest dağda geminin izlerini aramışlar ve bu arayış devam etmektedir. 1960'lı yıllarda, Ağrı Dağı'nın hemen güneyinde yer alan Üzengili ve Telçeker köylerinin yakınında gemi görüntüsünde bir doğal anıt tespit edilmiştir. Bu doğal anıtın karşısında "Nuh'un Gemisi Müzesi" projesi başlatılarak, inanç turizmi için önemli bir destinasyon oluşturulmaya çalışılmaktadır. Büyük Ağrı Dağı, Avrupa'nın ve Türkiye'nin yüksek dağdır ve hem efsanelere konu oluşu hem de kolay çıkılabilir bir dağ olması sebebiyle özellikle dağcılık turizmi açısından önemli bir turizm potansiyeli olarak dikkat çekmektedir.

Dağın 3200 metre yüksekliğine kadar kara yolu inşa edilmiş olması ve kamp alanı inşa projesi ile birlikte daha fazla turist çekebileceği düşünülmektedir. Büyük Ağrı Dağı'nın hemen batı eteklerindeki, Doğubayazıt Sazlıkları olarak adlandırılan sulak alanın ise kuş gözlemciliği açısından önemli bir kaynak olduğu bilinmektedir. Bu sazlıkların hemen doğusunda Ağrı Dağı'nın eteklerindeki Bozkurt Kurganı olarak adlandırılan nekropolde ise önemli bir tarihî ve kültürel miras bulunmaktadır. Büyük Ağrı Dağı'nın doğusunda bulunan Küçük Ağrı Dağı ise 3896 metre yüksekliği ile Türkiye'nin en yüksek altıncı dağdır. Her iki dağ, Serdarbulak Geçidi birbirinden ayırmaktadır.

Küçük Ağrı Dağı'nın güney eteklerinde, Hallaç köyü yakınlarında yer alan Buz Mağarası, mağara turizmi açısından önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Ayrıca Küçük Ağrı Dağı'nın doğusunda, İran sınırı yakınında bulunan Meteor Çukuru, doğal turistik zenginlikler arasında değerlendirilmektedir. Belirtilen bu doğal zenginliklerin dışında, 2000 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınan İshak Paşa Sarayı, Anadolu'da ayakta kalan en büyük saray olması nedeniyle önemli bir turizm destinasyonu olarak dikkati çekmektedir. Sarayın hemen güneydoğusunda Urartu döneminden kalan Bayazıt Kalesi ile Osmanlı döneminde yapılmış Bayazıt Camii bulunurken, sarayın güneyinde yer alan Ahmed-i Hani Türbesi inanç turizmi açısından değerlendirilmektedir. Ayrıca Doğubayazıt ilçesindeki pasajlar da alışveriş turizmi açısından ilçeye önemli miktarda turist çekmektedir.

Ağrı'nın Diyadin ilçesinde, jeotermal turizm bağlamında önemli bir potansiyel bulunmaktadır. İlçedeki termal kaynaklar, günümüzde sadece kaplıcalar ile kullanılmaktadır. Kaplıca turizmine uygun oteller yapılarak bu kaynakların taşıdığı yüksek potansiyel değerlendirilebilir. Ayrıca ilçede yer alan Murat (Diyadin) Kanyonu üzerinde gerçekleştirilecek doğa turizmi etkinliklerinin de büyük bir arz kaynağı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca kentte gerçekleştirilen Balık Gölü Festivali, Doğubayazıt Festivali, Geven Balı Festivali gibi çeşitli etkinlikler ile turizm faaliyetleri çeşitlendirilebilmektedir.

Ağrı, karın yerde kalma süresinin yaklaşık dört ayı bulduğu bir il olması nedeniyle kış turizmi etkinlikleri açısından da son derece uygun şartlara sahiptir. Ayrıca kış aylarında kayak turizmi yapılabilecek merkezlere sahiptir ve bunların bir kısmı günümüzde pasif durumda beklemektedir. Dolayısıyla bu alanların da turizme kazandırılması gerekmektedir. Ağrı, Türkiye-İran sınırında yer alması, Gürbulak Sınır Kapısı ile geçişlere ev sahipliği yapması ve uluslararası bir güzergâh niteliği taşıması ile yüksek bir turizm potansiyeli sunmaktadır. Bu potansiyelin değerlendirilebilmesi için yatırımların yapılması önem arz etmektedir.

5. Destinasyon Risk Analizi

	Olasılık					Şiddet					Skor
Küresel Riskler	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Ukrayna-Rusya Savaşının Diğer Bölge ve Ükelere Sıçraması			X					X			9
Avrupa Enerji Krizi			X					X			9
Çin-Tayvan Arası Soğuk Savaş İhtimali		X					X				4
Kuzey Kore-Güney Kore Çekişmesi		X					X				4
Yüksek Enflasyon				X					X		16
Küresel Durgunluk				X					X		16
Yeni Bir Salgın Hastalık				X					X		16
Ukrayna-Rusya Savaşı Nedeniyle Gıdaya Erişim Zorluğu (Kıtlık)			X					X			9
Ülkesel Riskler	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Doğal Afetler					X					X	25
Pandemi				X					X		16
İklim Değişikliği ve Çevre Sorunları					X				X		20
Bölgesel Savaş ve Terör Riski					X				X		20
Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Politik Gündem				X					X		16
Dijital Riskler				X					X		16
Sosyal Medya Yönetimi				X					X		16
Seyahat Güvenliği/Asayiş-Turiste Yönelik Tehdit					X			X			15
Siber Güvenlik			X					X			9
Rakip Ülke Söylemi			X				X				6
Yerel Riskler	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Terör Riski		X					X				4
Sağlık (Hasta Tedavisi, Acil Müdahale)		X					X				4
Nitelikli Personel İstihdamı				X					X		16
Dolandırıcılık		X					X				4
Yerel Halkın Turizm Faaliyetlerine Uyum Sorunu			X					X			9
Aşırı Turizm Talebi		X					X				4
Çevre Kirliliği ve Temiz Su Kaynaklarının Azalması			X					X			9
Radikal Akımlar			X					X			9
Deprem Riski				X				3			12
Heyelan			X					X			9
Doğal Güzelliğin Yok Olması ve Çarpık Yapılaşma			X					X			9
Tek Pazara Bağımlılık		X					X				4
Kaçak Göçmenler			X					X			9
Güvensiz Şehir Algısı		X					X				4
Somut Kültürel Mirasın Tahrifatı			X					X			9
Endemik Türlerin Yok Olma Tehlikesi			X					X			9
Katı Atık Bertaraf ve Su Arıtma Problemi		X					X				4
Çığ			X					X			9
Kaya Düşmesi			X					X			9
Su Baskını/Sel			X					X			9

Risk Skorlaması ve Risk Puanı Sonucu

Olasılık		Şiddeti				
		Çok Ciddi 5	Ciddi 4	Orta 3	Hafif 2	Çok Hafif 1
Olasılık	Çok Yüksek 5	Yüksek 25	Yüksek 20	Yüksek 15	Orta 10	Düşük 5
	Yüksek 4	Yüksek 20	Yüksek 16	Orta 12	Orta 8	Düşük 4
	Orta 3	Yüksek 15	Orta 12	Orta 9	Düşük 6	Düşük 3
	Düşük 2	Orta 10	Orta 8	Düşük 6	Düşük 4	Düşük 2
	Çok Düşük 1	Düşük 5	Düşük 4	Düşük 3	Düşük 2	Düşük 1

RİSK SKORU	EYLEM
25, 20, 16, 15	KABUL EDİLEMEZ RİSK: Bu risklerle ilgili hemen çalışma yapılmalıdır.
12, 10, 9, 8	DİKKATE DEĞER RİSK: Bu risklere mümkün olduğu kadar çabuk müdahale edilmelidir.
6, 5, 4, 3, 2, 1	KABUL EDİLEBİLİR RİSK: Acil tedbir gerektirmeyebilir. Orta vadede çalışma yapılmalıdır.

6. Rekabet Analizi ve Rekabet Gücünü Artırma

Ağrı'nın, coğrafi konum bağlamında benzer özelliklere sahip olması bakımından Iğdır, Kars, Erzurum ve Van illeri ile karşılaştırmalı analizinin yapılması faydalı olacaktır. Bu dört ilin oldukça benzer nitelikteki kültürel ve doğal çekicilikleri, yapılacak karşılaştırmada yol göstericidir. Iğdır, sınır ili olması ve Nahçıvan üzerinden geçişlerin yapılabilmesi ile Ağrı'nın taşıdığı niteliklerle benzerlik göstermektedir. Ancak Ağrı'ya sınır olan İran ile vizeli geçişler yapılırken, Nahçıvan ile vizesiz ve pasaportsuz geçişlerin yapılabilmesi Iğdır'a önemli bir avantaj sağlamaktadır. Buna rağmen Büyük Ağrı Dağı'na yapılan tırmanışların sunduğu çekicilik göz önüne alındığında, içinde yer aldığı güzergâhının daha elverişli koşullar taşıması Ağrı'ya avantaj sağlamaktadır. Ağrı-Kars kıyaslamasında ise, Kars'ın da bir sınır ili olmasına rağmen Ermenistan ile yaşanan siyasi sorunlardan dolayı bu konumunu avantaja çeviremediği görülmektedir. Bununla birlikte Kars; özellikle Sarıkamış Cılbıtepe Kış Turizm Merkezi'nin önemli bir destinasyon olması, tanıtım ve reklam faaliyetlerinin başarılı bir şekilde yürütülmesinden dolayı ön plana çıkmaktadır. Van ise hem doğal turizm hem de kültür turizmi açısından son derece önemli bir il olarak dikkati çekmektedir. Ağrı gibi İran ile sınır geçişlerinin gerçekleştirildiği bir yerleşim birimi olmasının yanında, büyükşehir statüsünde olması, gelişmiş ticari faaliyetlere ev sahipliği yapması ve alışveriş imkânlarının gelişmişliği, Van'a büyük katma değer sağlamaktadır. Ayrıca Van, gastronomi turizmi açısından özellikle kahvaltı salonları ile büyük bir tanınırlık elde etmiş olmakla birlikte, ekonomik potansiyel ve çeşitlilik açısından da turistik hizmetleri sunma konusunda Ağrı'ya göre ön plana çıkan bir kenttir. Erzurum ise özellikle kış turizmi ve kültürel miras açısından Ağrı ile karşılaştırılabilir bir kenttir. Palandöken Kış Turizm Merkezi, son derece zengin bir aktivite çeşitliliğine sahip bir merkez hâline getirilmiştir ve otel, restoran ve eğlence mekânları ile birlikte her geçen gün gelişmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Ağrı'nın kış turizmi potansiyelini gerektiği gibi kullanamadığı görülmektedir. Bununla birlikte Erzurum, kültürel miras turizminde ataklar yapmaya başlasa da Ağrı, bu ataklara karşılık verebilecek önemli zenginliklere sahiptir. Dolayısıyla Ağrı'nın ulusal ve uluslararası tanıtımda ivedilikle adım atması gerekmektedir. Dünyanın en önemli inanç turizmi destinasyonları arasında yer alabilecek Büyük Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi kalıntısının çok dilli tanıtımlarının yapılması, festivaller ve bilimsel etkinlikler ile desteklenmesi, medyada daha fazla yer edinebilmesi gerekmektedir. Ayrıca Van ve Erzurum'da olduğu gibi turizm için girdi oluşturabilecek eğlence ve gastronomi yatırımları yapılmalı ve turistik otel sayısı artırılmalıdır.

7. Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarını Geliştirme

Ağrı Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası'nda yer alan tüm başlıklar, sürdürülebilir turizm anlayışını kapsayan ilkeler ve uygulamalar ile uyumlu olacak şekilde hazırlanmıştır. Turizmde sürdürülebilirlik anlayışı ile yerel ekonomiye katkı sağlayarak yerel halkın refahını artırmak, kültürel ve sosyal çeşitliliğin devamlılığını sağlamak, turizmin hem çevre hem toplum üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek, doğal ve kültürel mirasın korunmasını sağlamak ve ziyaretçilerin yaşam kalitelerini artırmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda *Ağrı Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'nda il turizminin gelişmesi için;

- a. Turizmin doğal çevre üzerindeki negatif etkilerini azaltmak ve faydasını artırmak,
- b. Turizmin kültürel miras üzerindeki negatif etkilerini azaltmak ve faydasını artırmak,
- c. Turizmin yerel halkın sosyal ve ekonomik yaşamı üzerindeki negatif etkilerini azaltmak ve faydasını artırmak,
- d. Etkili sürdürülebilir bir turizm yönetimi geliştirmek, ilkeleri benimsenmektedir.

Ağrı destinasyonunun sürdürülebilir turizmdeki önemli hedefi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (TGA) ve Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi

(Global Sustainable Tourism Council) ile iş birliği içinde yürütülen ulusal sürdürülebilir turizm standartları geliştirme çalışmalarıyla uyumlu olacak şekilde, Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı kapsamında, TR-I (konaklama sektörü) ve TR-D (destinasyon) kriterlerinin turizm endüstrisinde uygulamaya geçirilme sürecinde Türkiye’de örnek destinasyon olabilmektir. Bu kapsamda TGA ve GSTC iş birliği çıktılarının Ağrı destinasyonunun tüm turizm paydaşlarına (otel, seyahat acentesi, tur operatörleri ve destinasyon yönetimi) ivedilikle aktararak, belirlenecek hedefler doğrultusunda aksiyon planının ortaya konması gerekmektedir. Destinasyonda gerçekleştirilecek sürdürülebilir turizm politikaları çerçevesinde, çevresel, kültürel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması şarttır. Bu geniş kapsam içinde biyolojik çeşitlilik, su, enerji, atıklar, somut ve somut olmayan kültürel kaynaklar, turizmin ekonomik etkilerinden yerelin daha fazla katkı alması ve turizm hareketliliğinin yerel yaşam kalitesini artırması gibi birçok başlık dikkate alınmalıdır. Bölgedeki turizm etkinlikleri kapsamında tüketime sunulan gastronomi ve bir kısmı hediyeelik eşya olarak da kullanılabilen kültürel ürünlerin yerel karakterli olması, turizmde kadın istihdamının desteklenmesi, yerel tarım faaliyetleri ile turizmin entegrasyonunun sağlanması, ilin coğrafi etiketli gastronomi ve el sanatları ürünlerine odaklanması gerekmektedir. Ayrıca Ağrı kültürünün korunması ve sürdürülebilir olması için geleneksel Ağrı Kültür Geceleri planlanmalı ve bu kapsamda Dengbej geceleri ve türkü geceleri düzenlenmelidir. İldeki Ağrı Dağı Millî Parkı, Doğubayazıt Sazlığı, Balık Gölü, Patnos Sarısu Ovası Sulak Alanı gibi hassas ekosistem alanları ile tahribata açık doğal ve tarihî alanların ivedilikle tespit edilmesi ve koruma altına alınması gerekmektedir. Bahse konu alanlarda çevre yönetimi mevcut değildir. Bu nedenle ivedilikle çevre ve agro-ekolojik yönetim planlarının oluşturulması ve önlemlerin alınması önerilmektedir. Ayrıca destinasyonda sürdürülebilir turizm planlaması yapılmalıdır. Sürdürülebilirlik kapsamında önlemler geliştirmek için destinasyondaki eğitim kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında sinerji yaratılmalıdır.

Destinasyondaki gerek proje kapsamındaki geliştirme etkinliklerinin gerekse hâlihazırda yürütülen turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirlik bakış açısıyla izlenmesi ve belgelendirilmesi de özel bir anlam taşımaktadır. Bu belgelendirmeler kısa filmler, belgeseller, sunumlar gibi çıktılar *Ağrı Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*’na uygun olacak şekilde dijital ortamlarda yapılmalıdır. Destinasyon için diğer bir hedef, Ağrı’nın sürdürülebilir turizm ile ilgili dijital varlığını geliştirmesi ve dijital platformlarda söz konusu varlığının daha etkili tanıtımıdır. Destinasyonda yenilenebilir enerji kaynaklarının üretimine geçilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ağrı’da kanalizasyon şebekesinin yetersiz olması, su kirliliği açısından büyük sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle alt yapı yatırımlarının çoğaltılması gerekmektedir. Ağrı’da belediyelerin atık su arıtma tesisi bulunmamaktadır. Atık sular, Murat Nehri’ne deşarj edilmektedir. Atık su arıtma tesisinin yapılması gerekmektedir.

8. Gastronomide Marka Kent Yaratma

Herhangi bir bölgeyi ziyaret eden turistlerin hem kültürel miras olarak değerlendirebilecekleri hem de tekrar gelmeleri veya farklı turistlere tavsiye edebilmeleri için tanıtım değeri olarak ön plana çıkarabilecekleri gastronomi turizmi, kentin kimliğinin yansıtılabilmesi açısından da büyük bir önem arz etmektedir. Kente gelen turistlere yöreye özgü lezzetlerin sunulması veya bu lezzetlerin nasıl hazırlandığını deneyimleyebilecekleri aktivitelerin yapılabilmesi turistik çekicilik açısından değerlendirilmelidir. Ağrı, coğrafi konumu nedeniyle sert karasal iklim özelliklerinin görüldüğü bir ildir. Bu özellikleri nedeniyle gastronomi kültüründe özellikle hayvansal gıdaların ve tahıl ürünlerinin ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Küçükbaş hayvancılığın daha ön planda olduğu ilde; büyükbaş hayvancılık, arıcılık, balıkçılık, kümes hayvancılığı gibi çeşitli ekonomik faaliyetler sürdürülmektedir. Bütün bu faaliyetlerle ilişkili olarak hayvansal ürünlerin daha çok tüketildiği kültürel bir yapılanma dikkati çekmektedir.

Ağrı’nın gastronomi turizminde dikkati çekebilecek çok sayıda yöresel ürünü bulunmaktadır. Bazı yemek çeşitlerinin Türkiye’nin birçok bölgesinde benzeri olmasına rağmen Ağrı, kendine özgü

eklemeler yaparak bu yemeklerin yöresel olmasını sağlamıştır. Bununla birlikte bazı yemekleri ise sadece Ağrı yöresine aittir ve ilin zenginliğini artırmaktadır. Örneğin Doğubayazıt ilçesinde sunulan Abdigor Köftesi, tamamen yöreye özgü bir yemektir. Bu köfte alışlagelindiği gibi kıyma ile değil, tokmak ile dövülen, sınırları alınmış etten yapılmaktadır ve yöresel bir gastronomi ürünü olarak restoranlarda değerlendirilmektedir. Ayrıca yörede Selekeli olarak adlandırılan ve normalde sac kavurma gibi görülen, ancak ondan farklı olarak sebze kullanılmadan hazırlanan özel bir yemek de dikkati çekmektedir. Yörede Gösteberg Et olarak adlandırılan ve özel günlerde pişirilen yemek ise bulgur pilavı üzerine kavurma gibi görülse de hazırlanışıyla oldukça farklıdır. Kuzu eti doğrandıktan sonra yöreye özgü gösteberg adı verilen baharat ete karıştırılır ve sonrasında hayvan postuna konularak toprağın altına gömülür ve üzeri toprakla kaplandıktan sonra yakılan ateşle pişirilir. Dolayısıyla bu yemeğin hazırlanışı ve sunulduğu kapsamında turistlere deneyim sağlayabilecekleri ortamların oluşturulması büyük bir potansiyel oluşturmaktadır.

Ağrı'da Halise adı verilen yemek de oldukça dikkat çekici bir çeşittir. Aslında tavşan eti ile yapılan bu yemek, günümüzde kuzu eti ile hazırlanmaktadır. Kabuğu alınmış buğday ve kuzu etinin tuz katılmadan saatlerce pişirildiği özel bir yemek olmakla birlikte günümüzde restoranlarda hazırlanmaktadır ve önemli bir çekicilik oluşturmaktadır. Ayrıca Hengel denilen yemek ise normalde ismi ile mantıyı çağırırsa da ondan farklı olarak et kullanılmadan hazırlanmaktadır ve yöreye özgü hâle gelmiştir. Keledoş adı verilen yemek ise Van mutfağına ait bir ürün gibi tanımlansa da Ağrı'da en çok tüketilen yöresel ürünler arasında yer almaktadır. Bunlarla birlikte coğrafi işaret tescil belgesi alan Ağrı Yaprak Döneri ve Haşıl yemeği gibi ürünler, kente ayrı bir gastronomi değeri katmaktadır. Özellikle Ağrı Yaprak Döneri kente gelen tüm turistler için önemli bir çekim etkisi oluşturmaktadır. Ayrıca ile özgü Mortuğa, Yalancı Köfte, Çiriş Ketesi, Pişi Erdek, Kuymak, patates ile birlikte pişirilen erişte, Ayrın Aşı ve Hasude gibi yemekler ile zengin bir mutfak kültürü ortaya çıkmaktadır. Ağrı'ya özgü olan ve coğrafi işaret tescil belgeli Ağrı Geven Balı, önemli bir gastronomi değeridir.

Kümes hayvancılığı açısından önemli olan kaz yetiştiriciliği, Ağrı'da yaygın olmakla birlikte Kars'ta olduğu gibi ön plana çıkarılamamıştır. Ayrıca Balık Gölü'nden ve akarsulardan elde edilen kırmızı benekli alabalıklar da yöreye zenginlik katmaktadır. Tüm bu çeşitlilik ve verimliliğe rağmen Ağrı, gastronomi turizminde yeteri kadar turiste ev sahipliği yapamamaktadır. Yörede geleneksel mutfakların tanıtımının yetersiz oluşu, kadın kooperatiflerinin az olması, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü'nün yeni kurulması, yöresel yemek yapan lokantaların azlığı gibi koşullar, ilin turistik potansiyeli açısından dezavantaj oluşturmaktadır.

9. Dijitalleşme ve Akıllı Turizm Uygulamalarını Etkili Kullanma

Veri tabanına dayalı dijital teknolojilerin sunduğu fırsatlar, turizm destinasyonlarının yaşadığı birçok soruna daha az maliyetli ve etkin çözümler sunmaktadır. Ancak dijitalizasyona bağlı dönüşüm ve değişen tüketici tercihlerinin etkisi, dünya turizminde alışıldık, geleneksel yaklaşımların yerine daha yenilikçi, çevre ve kullanıcı dostu, ekolojik dengelere ve habitatın hassas dengesine duyarlı, tüketicilere cazip gelecek yaklaşımlara sahip bir turizm planlaması yapmayı da zorunlu kılmaktadır. Buna göre Ağrı; destinasyonlarındaki turistik hizmetleri, ilgi çekici yerleri, rotaları ve yapıları, sanal gerçeklik ve akıllı gerçeklik uygulamaları aracılığıyla bir arada sunmalıdır. Turistlere kişiselleştirilmiş turlar ve hizmetler sağlayan uygulamalardan faydalanılarak akıllı turizm rehberi "Ararat Guide" oluşturulmalı ve herkesin bu uygulamaya kolayca erişimi sağlanmalıdır. Rehber uygulamasının Android ve iOS tabanlı çeşitli dillerde kullanılabilen bir uygulama olması önerilmektedir. Ağrı'nın tarihi, doğal, kültürel, gastronomi, inanç ve macera turizmi rotalarına yönelik tanıtıcı mobil uygulamalar geliştirmeli, dijital portallar oluşturulmalı ve ildeki her türlü tarihî bina, eser vb.

değerler, QR kod teknolojisi ile işaretlenerek ziyaretçilere yerinde ve doğru bilgilerin aktarılması sağlanmalıdır. Turistik alanlara kameralar yerleştirilmelidir. Canlı yayın yapılarak anlık görüntü paylaşımı yapılması önerilmektedir. Ayrıca tarihî alanlarda çeşitli cihazlar (akıllı gözlük vb.) kullanılarak geçmiş dönemlere sanal olarak katılmayı sağlayan sistemler, turistik alanlarda artırılmış gerçeklik uygulamaları ve geçmişten sahneleri veya insanları hologramlar aracılığıyla bugüne aktaran teknolojiler, kentte yer alan doğal ve tarihî alanların çekiciliğini artırabilir.

İlin coğrafi işaret almış ürünlerinin yer aldığı portallar oluşturulmalıdır. Dijital kulaklıklarla rehber eşliğinde ören yerleri desteklenmelidir. Müze ören yerleri ve şehir merkezlerinin bazı bölgelerinde ücretsiz wifi hizmeti sunulmalıdır. Ayrıca turizm yoğunluğu nedeniyle yavaşlayan internet erişimini geliştirecek alt yapı yatırımları da sağlanmalıdır.

Akıllı ve dijital ekranlar; ören yerlerinin ve yeme içme alanlarının tanıtımı ve kültürel rotaların planlanması için otogar, otoyol, havalimanlarında kullanılmalıdır. Bunun yanı sıra Ağrı'da sanal gerçeklik müzelerinin açılması da şehrin turizm potansiyelini artıracaktır. Dijital kataloglar tasarlanıp, müzeler için sanal koleksiyonlar oluşturulup online üyeliklerin alınması sağlanmalıdır. Özellikle İshak Paşa Sarayı, Ağrı Dağı, Balık Gölü gibi belirlenecek alanlarda dron kullanılarak turistlerin hatıra amaçlı fotoğraflarının çekilmesi sağlanmalıdır. Ağrı'da bulunan tüm turizm işletmelerinin dijital entegrasyonu sağlanmalıdır. Turistik alanları, restoranları ve şehir haritasını içeren bir web sayfası, sosyal medya hesapları ve mobil uygulaması, yerli ve yabancı turistlere yönelik olacak şekilde TGA İl Turizm Tanıtım ve Geliştirme Programı (İTGP) koordinasyonu ile geliştirilmeli; geliştirilecek “Ararat Guide” akıllı turizm rehberine entegre edilmelidir. Bu uygulama ile bölgeyi ziyaret eden turistler, ihtiyaç duyacakları tüm bilgilere tek bir yerden ulaşabilmeli ve uygulama sayesinde bölgede yer alan konaklama tesislerine, restoranlara, müzelere, rotalara, macera etkinliklerine ve festivaller hakkında bilgilere kolaylıkla erişebilmelidir. Turistlerin destinasyona yönelik görüşlerini paylaştığı veya bilgi alışverişi yapılan bloglar (sanal seyahat topluluğu) oluşturulmalıdır. Bunun yanı sıra, e-turizm bağlamında ziyaretçilerin kentte yer alan turistik ürünler ve hizmetler hakkında beklenti ve taleplerini karşılayabilecek öneri sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. Turizm işletmelerine dijital pazarlama ile ilgili e-ticaret, çevrim içi itibar gibi alanlarda eğitimlerin verilmesi önem arz etmektedir. Turizmde dijital birikimini ve dijital teknolojik alt yapısını geliştirebilen Ağrı, dijital çağın teknolojik ürünlerinden faydalanıp turistik ürünlere ulaşımında tüketiciye zaman, mesafe ve kriz anları gibi engelleri ortadan kaldıran yaklaşımlara öncelik vermeyi hedeflemelidir. Kentteki müze/ören yeri ve diğer turistik alanlar için elektronik biletleme sistemi yaygınlaştırılmalı ve turizm işletmelerinin çevrim içi rezervasyon olanakları artırılmalıdır.

10. Tematik Rotalar Geliştirme

Ağrı, doğal ve kültürel turistik kaynaklarıyla önemli bir potansiyele sahiptir. Dolayısıyla bu potansiyelin tematik rotalar geliştirilerek değerlendirilmesi, turistik aktiviteler açısından son derece önemlidir. Bu doğrultuda rotalar oluştururken “yakından uzağa” ilkesi benimsenerek hedefler belirlenmelidir.

Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Rotası: Büyük Ağrı Dağı ile Küçük Ağrı Dağı, kutsal kitaplarda yer edinmiş, hem inanç turizmi hem de dağcılık turizmi için ön plana çıkan evrensel bir değerdir. Büyük Ağrı Dağı'na tırmanmak için gelen dağcılar, üç günlük bir tırmanış ve geri dönüş sürecini tamamladıktan sonra dağın etrafındaki doğal turistik değerleri (Doğubayazıt Sazlıkları, Buz Mağarası, Meteor Çukuru) ziyaret edip, İran sınırına sadece 3 kilometre mesafede yer alan Nuh'un Gemisi kalıntısını ve yapılmakta olan Nuh'un Gemisi Müzesi'ni ziyaret edebilirler. Ardından UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alan Anadolu'nun ayakta kalan en büyük sarayı ve aynı zamanda dünyada kalorifer sisteminin ilk uygulandığı saray olan İshak Paşa Sarayı'nı ziyaret

edebilirler. Sarayın hemen güneydoğusunda yer alan Urartulardan kalma Bayazıt Kalesi ve Osmanlı döneminden kalan Bayazıt Camii'ni ziyaret ederler. Sarayın hemen güneyinde yer alan *Mem-u Zin* adlı eserinde müellifi olan Ahmed-i Hani Türbesi'ni ziyaret ederek inanç turizmi etkinliğine de katılabilirler. Sonrasında Doğubayazıt ilçe merkezinde yöresel yemeklerin hazırlandığı mekânlarda yemek yiyip, AVM ve pasajlarda alışveriş yaparak rotayı tamamlamış olurlar.

Diyadin Rotası: Öncelikle Türkiye'nin en yüksek rakımlı (2241 metre) gölü olan Balık Gölü, ziyaret edilerek hem doğal güzellikler görülmüş olur hem de kırmızı benekli alabalıklardan yapılan yemekler yenir. Ardından Türkiye'nin en eski yerleşimlerinden olan, Diyadin'in Günbuldu köyü yakınlarındaki Meya Mağaraları ziyaret edilerek kültürel miras kapsamında önemli bir aktivite gerçekleştirilir. Sonrasında Murat (Diyadin) Kanyonu'na gidilerek güzel bir doğa gözlemi ve yürüyüş yapılır. Son olarak ise önemli bir jeotermal potansiyel barındıran Diyadin Kaplıcaları'na gidilerek termal sularda günün yorgunluğu atılır ve rota tamamlanır.

Patnos Rotası: Patnos; özellikle Urartu dönemine ait kültürel miras kalıntılarının ve nekropollerin, Bizans dönemine ait kilise kalıntılarının, Selçuklu ve Karakoyunlu dönemine ait türbe ve cami kalıntılarının olduğu zengin bir ilçe olarak dikkati çekmektedir. Özellikle Aznavur Tepe (Kot Tepe) olarak adlandırılan ve Urartu medeniyetinin baş tanrısı olarak kabul edilen Haldi'ye ithaf edilen bir tapınağın bulunduğu, Giresor Tepe (Giriktepe-Değirmen-tepe) şeklinde adlandırılan yerde Urartu sarayı kalıntıları tespit edilmiştir ve önemli bir değer olarak ön plana çıkarılmalıdır. Ayrıca Türkiye'nin en yüksek üçüncü dağı olan Süphan Volkanik Dağı'nın bir bölümü de Patnos sınırları içerisinde yer almakta ve dağcılık turizmi için önemli bir potansiyel teşkil etmektedir.

Ağrı'da, tematik rotalarının uygulanabilir hâle getirilebilmesi amacıyla hem kamu kurumlarının hem de özel sektörde turizm ve seyahat üzerine faaliyet gösteren kuruluşların sürece dâhil edilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu rotaların profesyonel rehberler ile birlikte ziyaret edilmesi ve ziyaretlerin sonraki turistlere tanıtılması amacıyla faaliyetler yapılmalıdır.

11. Kent Peyzajını Düzenleme ve Rekreatif Alanları Artırma

Kent peyzajı ve rekreatif mola noktaları, geçirilen zamanın kalitesini yükseltmelidir. Rekreatif mola noktaları, tasarımları ile kent peyzajına destek olurken, aynı zamanda dinlenerek eğlenilebilir imkânlarıyla donatılmalıdır. Bu türden ortamlar oluşturmak ve şehre estetik doku kazandırmak, Ağrı'nın kent yönetimi için öncelikli bir başlık olmalıdır. Bu nedenle açık ve yeşil alanlar yaratılmasıyla yeni sürdürülebilir bir kentsel tasarım oluşturulması önerilmektedir.

Ağrı'da gezi ve alışveriş rotaları, rekreasyon alanları ile özçekim noktalarının oluşturulması ve şehrin silüetini zenginleştirip tarihî değerlerini yansıtan nitelikte bir peyzaj tasarımının yapılması, bisiklet ve yürüyüş yollarının sağlanması, Kent tarihini öne çıkaracak bir kent müzesinin ve bilim müzesinin yapılması ve bu müzenin sanal gerçeklik veya artırılmış gerçeklik uygulamaları ile desteklenmesi önerilmektedir.

Ağrı ve çevresinde özellikle içme suyu ve kanalizasyon şebekesinin eski olması, birçok sorunu beraberinde getirmektedir. İvedilikle yenileme çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Ayrıca Ağrı il merkezinde, ilçelerinde, yol güzergâhlarında, turistik, tarihî ve doğal alanlarında, temizlik ve hijyen konularına özen gösterilmeli ve denetim mekanizması oluşturulmalıdır. Bu konuda yerel yönetimlerin denetim mekanizması oluşturması gerekmektedir. Bölgedeki tüm tarihî ve turist alanların ulaşım, alt yapı ve üst yapı imkânlarının iyileştirilmesi, ziyaretçilerin ihtiyaçlarının karşılanabileceği alanların düzenlenmesi, yürüyüş yollarının ve yönlendirme tabelalarının yapılması, yeme-içme alanlarının zenginleştirilmesi gerekmektedir. Kent peyzajı planlanırken deprem ve sel riskinin varlığı dikkate alınarak projeler hazırlanmalıdır.

12. Deneyimsel Turizm Uygulamalarını Artırma

Ağrı'nın turizm arz kaynakları, deneyimsel turizm için çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Halı ve kilim atölyelerinin kurulması, tulum peyniri üretim noktalarının oluşturulması, turistlerin uğrak noktası hâline gelebilecek, büyük bir botanik bahçesi inşası ile yerel flora varlığının öne çıkarılması, Geven Balı hasadı noktalarının oluşturulması deneyimsel turizmde etkili olabilecektir. İlde sayısı artırılabilir bu türden örnekler, yerel üretici ile ziyaretçileri bir araya getirebilecek, turizmden elde edilen gelirin daha adil yayılmasını sağlayacak, toplumda turizm bilincini ve turist sempatisini geliştirecek ve deneyime konu olan unsurun sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Özellikle Hamur ilçesinde bulunan Urartu seramiğini tekrar gün yüzüne çıkarmak için çalışmalar yapılarak seramik atölyelerinin kurulması ile yok olmaya yüz tutmuş çömlekçilik geleneğinin canlandırılması ve deneyimsel pazarlama yöntemleri ile turistin deneyimine sunulması sağlanmalıdır. Ağrı'da gastronomi turizmine odaklanarak hasat şenlikleri düzenlemek, peynir üretim çiftliklerinde deneyimsel turistik aktiviteler sunmak ve yerel mutfağı yansıtan restoranların nitelik ve niceliğini artırmak ve bir gastronomi müzesi kurarak ziyaretçilerin deneyimine sunulması önerilmektedir. Ağrı oturma geceleri, Ağrı hikâye anlatıcılığı, Urartu seramik işçiliğine ait deneyimsel turizm etkinliklerinin sunulacağı, yaşayan müzeler inşa edilmelidir.

Ağrı Kültür ve Etkinlik Envanteri çıkarılmalı ve çıkarılan envanter ile analizler yapılarak tüm yıla yayılacak şekilde festival ve etkinlikler düzenlenmeli, yapılacak festivaller her yıl aynı tarihte planlanmalı ve planlanan etkinlik ve festivaller kapsamında deneyim atölyeleri kurulmalıdır. Balık Göl ve İshak Paşa Sarayı gibi doğal ve turistik alanlarda dron kullanılarak turistlerin hatıra amaçlı fotoğraflarının çekilmesi sağlanmalıdır.

13. Nitelikli Hediyeelik Eşya Envanterini Geliştirme

Ağrı, hediyeelik ve hatıra ürünlerin çeşitlendirilmesinde öne çıkarılabilecek somut ve soyut kültürel miras varlıkları ile şehre özgü hediyeelik eşya üretiminde farklı hedef pazarlar için tasarımcılara ve sektör profesyonellerine zengin bir hazine sunmaktadır. El dokuması kilim ve halıların yanı sıra heybe, yastık, tiftik eldiven ve yün çorap olarak da dokunan “yemeni”, nazardan koruduğu düşünülen üzerlik tohumlarından yapılan tasarımlar, Ağrı Tulum Peyniri ve Ağrı Geven Balı, ilin hediyeelik eşya ürünleridir. Fakat Ağrı'da bulunan birçok el sanatı kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu nedenle ivedi bir şekilde Ağrı El Sanatları Envanteri'nin çıkarılması, tüm ürünlerin coğrafi işaret tescillerinin alınması, kaybolmaya yüz tutmuş el sanatlarının oraya çıkarılarak tanıtılması ve yeni ustaların yetiştirilmesi için planlamaların yapılması, yöreye ait el sanatlarının turistik bir cazibe hâline gelmesi ve bilinirliğinin artırılması amacıyla ürünlerin deneyimsel olarak sunulabileceği, satışının yapılacağı bir yaşayan müzenin oluşturulması faydalı olacaktır. Yörede yoğun olarak bulunan obsidyen taşından Urartu motifleri, Ağrı Dağı, Nevruz ritüelleri, Nuh'un Gemisi vb. motifler ile bezenmiş farklı takı ve aksesuar tasarımları ile hediyeelik ürünlere dönüştürülmesi için çalışmalar yapılmalıdır. SOKÜM unsurlarının, hikâyeleştirilerek ve boyutları özellikle yabancı ziyaretçilerin taşıyabileceği şekilde ayarlanarak hediyeelik eşyalar (obsidyen, kilim, halı, yün çorap, küp, seramik gibi ürünlerin kullanımı) hâline getirilmeleri sağlanmalıdır. Urartu seramiğinin tekrar gün yüzüne çıkarılması ve hediyeelik eşya hâline getirilmesi ve kişiselleştirilmiş hatıra eşyalarına dönüştürülerek ziyaretçilere sunulması için çalışmalar yapılmalıdır. Yapılacak tasarım ürünlerini (gastroномik ve el sanatları) özel tasarlanmış hediye kutularıyla son kullanıcıya ulaştıran, şehre özel online alışveriş siteleri kurulmalı veya popüler online sitelere ürün sağlanmalıdır. Turlara workshoplar ve deneyim turizmi kapsamında yaptığı ürünün ziyaretçiye satılmasını sağlayacak, satışı artırıcı (ürünün üretildiği noktada deneyimleyen ziyaretçiye satışı gibi) faaliyetler eklenmelidir. Örneğin; Ağrı Dağı'na tırmanacak tüm ziyaretçilere, tırmanacakları yüksekliğe göre ücretli deneyim sertifikaları

hazırlanmalı ve ziyaretçiye sunulmalıdır. Ağrı'ya özgü gastronomik öğeler ve geleneksel el sanatlarından üretilen hediyelik eşyaların satıldığı bir mobil market tırının veya otobüsünün yılın belli zamanlarında 81 ili ziyaret etmesi, bu ürünlerin bilinirliğini ve dolayısıyla marka değerini artıracaktır. Yöreye ait geleneksel el sanatlarının imalat aşamasının turistlere görsel bir gösteri şeklinde sunulacağı ve satışının yapılacağı yerler planlanmalı ve tarihi çarşılarında zanaatkarların, el sanatlarını icra ederken izlenebileceği ortamların nitelik ve niceliği artırılmalıdır. Ağrı'da bulunan hediyelik eşyaların satışı için ziyaretçilerin yoğun olduğu merkezlerde, tarihi, turistik alanlarda kurulacak "Ararat Dükkân-Ararat Shop" mağazaları açılmalı, Ağrı'da hediyelik eşyaların sunulduğu, çeşitli dillerde yayınlanan "Ararat Alışveriş Portalı" oluşturulmalıdır. Balık Gölü ve İshak Paşa Sarayı gibi doğal ve turistik alanlarda dron kullanılarak turistlerin hatıra amaçlı fotoğraflarının çekilmesi sağlanmalı ve ziyaretçilere sunulmalıdır.

14. Ağrı Dağı Millî Parkı'nın Cazibe Değerini Artırma

Ağrı Dağı Millî Parkı, 17 Kasım 2004 tarihinde ve 25643 sayı ile yayınlanan *Resmî Gazete*'deki Bakanlar Kurulu Kararı'na göre Millî Park olarak ilan edilmiştir. Ağrı Dağı Millî Parkı bu ilana göre üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; Büyük ve Küçük Ağrı Dağları, Meteor Çukuru ve Nuh'un Gemisi kalıntısının da bulunduğu 88.014 hektarlık alanı kapsamaktadır. Millî park sınırları içerisindeki turizm destinasyonu olarak değerlendirilebilecek yapılara bakıldığında, neredeyse tamamının doğal turistik kaynaklardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Büyük ve Küçük Ağrı Dağı, Meteor Çukuru, Doğubayazıt Sazlıkları, Buz Mağarası gibi unsurlar tamamen doğal yapılardır. Büyük Ağrı Dağı eteklerindeki Bozkurt Kurganları kültürel miras değeri taşımaktadır. Nuh'un Gemisi kalıntısı ise hem beşerî hem de doğal bir olarak düşünülebilmektedir. Dolayısıyla Ağrı Dağı Millî Parkı'nın sahası, son derece zengin bir turizm potansiyeline sahiptir.

Ağrı Dağı Millî Parkı sınırları içerisinde yer alan Büyük Ağrı Dağı; Tevrat ve İncil'de adı geçen, çok sayıda hikâyeye konu olan, efsaneleri bulunan ve uluslararası tanınırlık açısından Türkiye'nin en önemli markalarından olan bir dağdır. Ancak bu dağda ve millî parkta istenilen seviyede turist sayısına ulaşılmış değildir. Dolayısıyla bu alanın cazibe değerini artırmak için farklı alternatiflerin üretilmesi gerekmektedir. Özellikle turist gruplarının birlikte hareket edebileceği ve rehberler eşliğinde etkinlikler yapabilecekleri yürüyüş rotalarının oluşturulması ve heybetli dağın etrafında ve eteklerinde her yaş grubundan insanın etkinliklere katılabileceği profesyonel turlar oluşturulmalıdır. Ayrıca Büyük Ağrı Dağı'nın 3200 metre yüksekliğine kadar yapılmış kara yollarından faydalanılarak, turist grupları profesyonel rehberler eşliğinde bu yükseltideki kamp merkezine kadar çeşitli ulaşım araçları ile (ATV, otomobil, SUV, bisiklet vb.) taşınabilmelidir.

Millî park alanının en önemli sorunlarından birisi, bölgenin millî park olduğunu bölgede yaşayan insanların bile bilmemesidir. Dolayısıyla Ağrı Dağı Millî Parkı ile ilgili ulaşım esnasında yönlendirme tabelaları, millî park alanına gelindiğinde giriş kapısı ile karşılanma, millî parkın geniş bir alana yayılmasından dolayı tam olarak kontrol edememe, millî park sınırları içerisinde yer alan kırsal yerleşmelerde parkın korunması ve sürdürülebilir olması açısından hiçbir tedbirin alınmamış olması önemli problemleri beraberinde getirmektedir. Millî parklarda karekodların yerleştirilmesi ile bölgede hangi rotalara nasıl gidileceği, yemek ve alışveriş gibi faaliyetler için yönlendirmelerin yer alacağı içerikler ziyaretçilere sunulmalıdır. Ayrıca turistlerin destinasyonda en iyi fotoğrafları çekebilecekleri fotoğraf çekim alanları veya teraslar yapılarak millî parkın görünürlüğünün artırılması sağlanmalıdır.

Ağrı Dağı Millî Parkı sınırları içerisinde yer alan Nuh'un Gemisi kalıntısının en iyi görüldüğü noktada müze çalışması başlatılmıştır. Ancak bu bölgeye turist çekebilmek için Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi ile ilgili belgesellere, sinema filmlerine, reklam çekimlerine, müzik kliplerine ihtiyaç vardır.

Sosyal medya fenomenlerinin bölgeye getirilerek içerik üretmeleri sağlanmalıdır. Büyük Ağrı Dağı oldukça heybetli görünmesine rağmen, rehberler eşliğinde amatör dağcılarının bile zirve tırmanışı yapabildikleri eşsiz bir dağdır. Bu özelliğinden hareket edilerek dağa turist çekebilmek amacıyla yerli ve yabancı turizm sektörü bileşenleriyle bağlantılar kurulmalı ve dağcılık odaklı turizm teşvik edilmelidir. Dağ tırmanışı esnasında profesyonel rehberlik hizmetleri sunulmalı, kaçak çıkışlara müsaade edilmeyecek şekilde kontrol noktaları oluşturulmalıdır. Dağa çıkan her bir dağcıya uluslararası standartlara uygun olacak şekilde Büyük Ağrı Dağı'na çıktığına yönelik sertifika hazırlanmalıdır. Dağın sürdürülebilir koruma ve kontrollü kullanım alanları doğru yönetilmelidir. Ayrıca Ağrı Dağı Millî Parkı içinde ve etrafında yer alan unsurların tanıtımının daha iyi yapılabilmesi amacıyla hazırlanan magnetler dışında da çeşitli hediyelik eşyalar hazırlanmalı ve turistlerin hizmetine sunulmalıdır.

15. Balık Gölü-Diyadin Turizm Koridoru Oluşturma

Türkiye'nin en yüksek rakımlı gölü olma özelliğine sahip Balık Gölü; Ağrı'nın Doğubayazıt ilçesine 60 kilometre ve Taşlıçay ilçesine ise 20 kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Kadife ördek popülasyonunun fazla olması, birçok kuş türüne yaşam olanağı sağlaması, tatlı su özelliği ile gölde alabalıkların olması ve doğal güzellikleri ile ekoturizm bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. Balık Gölü-Diyadin Turizm Koridoru oluşturmak için güzergâh üzerinde birçok turistik alan bulunmaktadır. Amaca ulaşmak için bu alanlarda çeşitli yatırımlar yapılmalıdır.

Balık Gölü'nde ve sazlıklarda ıslah çalışmalarının ve etkili bir turizm planlamasının yapılması, Balık Gölü çevresinde doğal dokuyu bozmayacak şekilde kamp-kavaran-glamping imkânlarının geliştirilmesi, bungalovların yapılması, bölgede trekking, tırmanış, kuş gözleme, doğa yürüyüşü, doğa fotoğrafçılığı, bisiklet ve trekking rotalarının belirlenerek, gerekli alt ve üst yapı çalışmalarının planlanması, bu rotaları içeren dijital bir portal ile mobil uygulamaların geliştirilmesi önerilmektedir. Bu mobil uygulamalarla bütünleşmiş, rotaları gösteren ücretsiz navigasyon hizmeti sağlanmalı, uygulama sayesinde ziyaretçilere yerinde ve doğru bilgiler aktarılmalıdır. Bu rotaların gerek yurt içinde gerekse yurt dışında tanıtımı sağlanmalı ve dijital ortamlardaki görünürlüğü artırılmalıdır.

Güzergahta bulunan Diyadin Kaplıcaları, bölgede termal turizmi potansiyeli açısından önemli bir yapıya sahiptir ve sağlık turizmi kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kaplıcalarda ziyaretçilerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak alt ve üst yapı yatırımları yapılmalı ve Ağrı Termal Turizm Portalı oluşturulmalıdır. Bölgede, geriatrik turistlere hitap edecek yeni faaliyetlerin sunulması ve bu hedef kitleye yönelik tesislerin kurulmasıyla termal turizm ile geriatri turizminin entegre edilmesi bölgenin sağlık turizmi potansiyelini kuvvetlendirecek, ayrıca Ağrı Dağı'na tırmanma amacıyla gelen ziyaretçilere de dinlenme imkânı sağlayacaktır.

Güzergahta bulunan Diyadin Murat Kanyonu için özellikle alt ve üst yapı çalışmaları yapılmalı, fizibilite yapılarak kanyona uygun yürüyüş yolları planlanmalı, ziyaretçilerin ihtiyaç duydukları alanlar oluşturulmalı (otopark sorunu, yeme-içme mekânları, dinlenme yerlerinin oluşturulması gibi), kanyon içerisinde yönlendirici ve bilgilendirici tabelalar planlanmalıdır. Bu kapsamda, gelen turistlerin kanyon ziyaretleri esnasında acil müdahale gerektiren yaralanmalar ve ilk yardım vb. durumlar için acil yardım butonları konulmalıdır. Ayrıca bölgede ziyaretçi risk yönetim planı çıkarılmalıdır. Kanyon girişinde mevsim şartlarına uygun olarak yağmurluk, yürüyüş ayakkabısı gibi ekipmanların gelen ziyaretçilere sağlanması için bir merkez kurulmalıdır. Ayrıca, kanyon bölgesinde yapılan aktivitelerin sadece yürüyüş parkuru ile sınırlanmaması ve kanyoning, rafting, kaya tırmanışı, bungee-jumping ve yaban hayatı izleme gibi macera aktiviteleri ile zenginleştirilmesi gerekmektedir.

Diyadin; bakir doğası, tarihi, kültürel mirası ve az nüfusu ile “Sakin Şehir (Cittaslow)” olmaya uygun özellikler taşımaktadır. Bu nedenle Diyadin’in Sakin Şehir Ağı’na katılması için bir komisyon kurularak eksikliklerin belirlenmesi, bu eksikliklerin giderilmesi için projeler gerekmektedir. Eksiklikler giderildikten sonra Sakin Şehir başvurusunun yapılması önerilmektedir. Bölgede korunan alanların sınırlarında ve yakın çevrede ikamet eden, kılavuzluk yapabilecek, yerel halktan bireylere eğitimler verilmelidir. Böylelikle o bölgede yaşayan yerel halkın refah seviyesinin artmasına ve gelen ziyaretçilere bölge ziyaretlerinde eşlik etmelerine olanak sağlanabilir.

Bu kapsamda özellikle Balık Gölü-Diyadin Turizm Koridoru’nun oluşturulması için yukarıda bahsedilen çalışmaların ivedilikle tamamlanması, seyahat acenteleri ve tur operatörleri ile görüşülerek, koridor kapsamında Balık Gölü-Diyadin Rotası için özel turlar düzenlenmesi amacıyla çalışmaların ve tanıtımların yapılması, bölgede ekoturizm ve sağlık rotalarının oluşturulması, dijital tanıtım materyallerinin hazırlanması, tanıtım ve pazarlama etkinliklerinin planlanması, ulaşım ve alt yapı imkânlarının iyileştirilmesi, Ağrı Dağı’na gelen ziyaretçiler için alternatif tur programı (termal turizm amaçlı) oluşturularak Balık Gölü-Diyadin Rotası’nı gezebilmelerini sağlayacak yeni yol güzergâhlarının planlanması, bölgede ziyaretçilerin ihtiyaçlarının karşılanabileceği alanların düzenlenmesi önerilmektedir.

16. Kış Turizmine Odaklanma

Ağrı, genellikle doğu-batı doğrultusunda uzanan bir depresyon alanı ve onu kuzey ve güneyden çevreleyen dağlık arazilerden müteşekkildir. Dağlar ve tepeler ile çevrelenen Ağrı’da, kısa mesafelerde yükselti değişmektedir. İlin jeomorfolojik özelliklerinin bir sonucu olarak, iklim değerlerinin de kısa mesafelerde değişiklik gösterdiği tespit edilmektedir. Başta sıcaklık ve yağış değerlerinde tespit edilen bu farklılıklar, iklim çeşidinin meydana gelişini de etkilemektedir.

Ağrı’da; Büyük Ağrı Dağı (5137 metre) ve Küçük Ağrı Dağı (3896 metre) öncelikli olmak üzere Tendürek Dağı (3343 metre), Süphan Dağı (4058 metre), Köse Dağı (3433 metre), Aşağı Dağ (3279 metre), Karadağ (3243 metre) ve Aladağ (3250 metre) gibi 3000 metreden yüksek dağlar bulunmaktadır. Özellikle enlemin etkisiyle bu dağlık ve tepelik alanların kuzey yamaçlarında kar, hem bakının hem de yükseltinin fazla olmasından dolayı uzun süre (yaklaşık 110 gün) yerde kalmaktadır. Ağrı’da kış turizmi faaliyetleri de uzun süreli bir dönemde gerçekleştirilebilmektedir.

Ağrı’da, Kasım’ın sonundan Nisan’ın ortalarına kadar kış turizmi etkinliklerinin yapılabileceği miktarlarda kar yağışı görülebilmektedir. Ağrı’nın 33 yıllık ortalama iklim verileri değerlendirildiğinde kış turizmi potansiyelinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Ağrı, ortalama yükseltisinin fazla olması, kış mevsimin zorlu şartlarda geçmesi, yüksek dağlara ve eğimli arazilere sahip coğrafi yapısının bir sonucu olarak hem kış turizmi hem de kış sporları açısından elverişli şartlara sahiptir.

Ağrı kış potansiyelin önemli bir ekonomik gelir getirebilecek turizm faaliyetlerinde kullanılabilmesi için çeşitli yatırımlar yapılmalıdır. Bu kapsamda yatırımların yönlendirilebileceği bir alan olarak görünen kış sporları, ilde sadece Merkez ilçe sınırlarında yer alan Küpkıran Kayak Tesisi’nde yapılabilmektedir. Pist uzunluğunun yetersizliği ve batıya dönük bir yamaca kurulması nedeniyle çok da elverişli olmayan bu tesis, otel ve konaklama imkânlarının da yokluğu sebebiyle yeteri kadar turist çekememektedir. Sadece ilde yaşayan insanların günübirlik değerlendirdiği bir tesis olarak dikkati çekmektedir. Bununla birlikte tesisin ışıklandırılmış olması ve akşam saatlerinde de kayak yapılabilmesi olumlu bir durumdur. Fakat bu tesiste sadece kayak sporu ile yetinilmeden atlı kızaklar ile yöresel etkinlikler, kar paletleri veya kışlık ayakkabılar ile yapılabilecek kısa mesafeli kar yürüyüşleri, yöresel kıyafetlerle yöresel etkinliklerin yapılabileceği faaliyetlerin planlanması, yapay

kar sistemleri kurularak karın eridiği dönemlerde takviye yapılabilmesi, yurt dışında kullanılan şişme kar kızaklarının satın alınması ve snow tubing etkinlikleri için özel pistlerin hazırlanması, özellikle akşam saatlerinde konser ve benzeri etkinlikler ile turist çekebilecek faaliyetlerin planlanması olumlu katkı sağlayabilecektir. Bunlarla birlikte tüm turistlerin ve sporcuların kazalardan korunabilmelerini sağlayacak pist tedbirlerinin alınması da son derece önemlidir. Ağrı'da daha önce farklı dönemlerde açılmış fakat çeşitli sebeplerle kapatılmış Güneykaya Kayak Merkezi, Bubi Dağı Kayak Tesisleri, Zado Dağı Kayak Tesisleri gibi tesislerin tekrar aktif hâle getirilerek yerli ve yabancı turistlerin kullanımına sunulması büyük önem arz etmektedir. Özellikle Eleşkirt ilçesi sınırlarında yer alan Güneykaya Kayak Merkezi hem kuzey yamaçta kurulmuş olması hem kayak sporu açısından elverişli pistlere sahip olması hem de ulaşım kolaylığı açısından mutlaka yeniden değerlendirilmelidir. Özellikle İran'dan gelen turistlerin Erzurum ve Sarıkamış'a kayak sporu için gittiği bilindiğinden, bu turistlerin kazanılması büyük önem arz etmektedir.

17. İshak Paşa Sarayı'nın Cazibe Değerini Artırma

Doğubayazıt ilçesinde, İran sınırına yakın bir konumda yer alan İshak Paşa Sarayı; yaklaşık yüz yıllık bir inşa sürecinden sonra 1784 yılında Bayazıt Sancak Beyi İshak Paşa tarafından tamamlattırılmış ve onun adıyla anılmıştır. Sarayın hem iç hem de dış mimarisinde Osmanlı, İran ve Selçuklu medeniyetlerinin etkisi görülmektedir. Bayazıt sancağı 1828 yılında Rus İmparatorluğu'nca işgal edilmiştir. Ruslar geri çekilirken İshak Paşa Sarayı'nı da yağmalamıştır. Sarayın harem dairesindeki görkemli, altın kaplamalı kapı kanatlarını ve saray kütüphanesinde bulunan çok sayıda kitabı da yanlarında götürmüşlerdir. Kaçırılan bu eserlerin günümüzde Moskova ve St. Petersburg müzelerinde bulunduğu iddia edilmektedir. Sarayın, 366 odalı inşa edildiği tahmin edilmekle birlikte üst katları yıkılmış olduğundan, gerçekte kaç odadan meydana geldiği bilinmemektedir. Saray 2000 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmıştır. Ayrıca 1 Ocak 2005 tarihinde kullanıma giren ve 1 Ocak 2010 tarihinde tedavülden kaldırılan 100 YTL'nin arka yüzünde de İshak Paşa Sarayı görseli kullanılmıştır. 2022 yılı verilerine göre yaklaşık üç yüz bin (295.695) ziyaretçiye ev sahipliği yapan sarayın cazibe değerinin artırılabilmesi amacıyla çeşitli restorasyonlar ve eklemelerin yapılması gerekmektedir. Öncelikle böylesi güzide bir mirasın giriş kapısında turnike sisteminin olmaması, önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Turnike sisteminin bir an önce yapılması saraya kaçak girişleri engelleyebileceği gibi, toplam ziyaretçi sayısının tespit edilmesi ve sarayın korumasını da sağlayacaktır. Ayrıca saray girişinde turizm rehberliği alanında profesyonel personellerin çalıştırılması, yerli ve yabancı turistlere yönlendirmeler ve tanıtımlar yapılması açısından da son derece önemlidir. Dolayısıyla sarayın girişinden itibaren uluslararası bir kapsam oluşturulması ve gelen ziyaretçilere bunun hissettirilmesi gerekmektedir.

Sarayın en önemli eksikliklerinden birisi de gelen ziyaretçilerin ve personelin kullanabileceği yeterli tuvalet ve lavabo ihtiyacının sunulamamasıdır. Bu konudaki eksikliklerin giderilmesi, her yaş grubundan özellikle de kültür turisti olarak adlandırılan ileri yaş grubundaki ziyaretçiler açısından büyük bir kolaylık sağlayacaktır. Çünkü sarayda geçirilmesi hedeflenen süre içerisinde tuvaletlerle ilgili bir eksikliğin varlığı, turistlerin olumsuz değerlendirmelerine neden olabilecektir. Sarayda farklı amaçlarla kullanılan çok sayıda bölüm yer almaktadır. Bu bölümlerde ve odalarda gerek Türkçe ve İngilizce kısa metrajlı belgesel sunumlarının yapılabileceği ortamların oluşturulması gerekse de bu odaların nasıl kullanıldığının yansıtılması açısından balmumu heykeller ve dönemin hayatını yansıtan eşyalarla donatılması kültürel mirasın yansıtılması açısından faydalı olacaktır. Gelen turistler hem Beyazıt Sancağı hem İshak Paşa'nın kim olduğu hem de Beyazıt halkının kültürel kimliği hakkında fikirler edinebilecekler ve buna bağlı olarak da önemli bir çekicilik oluşturulabilecektir. Aynı zamanda özellikle avlularda yapılabilecek çeşitli kültürel ve sanatsal etkinlikler sayesinde de tanıtıma katkı sağlanacaktır.

Sarayda aydınlatma ile ilgili çalışmalar yapılmış olmasına rağmen bunların yeterli olmadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla hem iç hem de dış mekânların iyi aydınlatılması için detaylı bir çalışma yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca sarayın iç ve dış mekânlarında çok sayıda güvenlik kameralarının bulundurulması, güvenlik zafiyetlerini büyük oranda azaltabilecektir. Sarayın yıkılan ikinci katının restorasyonu amacıyla Ağrı Valiliği tarafından başlatılan çalışmaların hayata geçirilmesi ve hem kamu hem de hayırseverler tarafından yapılabilecek yatırımların alınması, sarayın turistik çekiciliğinin artırılmasını sağlayacaktır. Ayrıca ziyaretçilerin erişim sağlayamadığı bölümlerle ilgili eksikliklerin giderilerek buraların da ziyarete açılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Tüm bu eksiklikler giderildikten sonra UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi yerine UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmek için başvurular tekrarlanmalıdır.

18. Sınır İli Olma Avantajını Turizmde Etkili Kullanma

Ağrı, Türkiye'nin önemli sınır kentlerinden biridir. Doğubayazıt ilçesinde bulunan Gürbulak Sınır Kapısı, İranlı turistlerin Ağrı'yı tercih etmesinde önemli bir avantajdır. Bu avantajın etkin bir şekilde kullanılması için Gürbulak Sınır Kapısı'nda özellikle turistlerin refah düzeyinin artırılması ve sınır kapısına gelir getirici sistemlerin kurulması önerilmektedir. Sınır giriş işlemleri biten ziyaretçiler için Gürbulak Sınır Kapısı tesisleri önünde ihtiyaç ve beklentileri karşılayabilecek (tuvalet, döviz bürosu, hediyelik eşya mağazaları, restoran, market, taksi vd.) bekleme ve eğlence alanlarının planlanması, yiyecek-içecek işletmelerinin kurulması, konaklama yapılabilecek alanların inşa edilmesi ve kamp alanlarının oluşturulması gerekmektedir. Sınır kapısında ziyaretçileri Ağrı merkeze götürebilecek, belediye ait servis ulaşım sisteminin kurularak şehir içi transferin sağlanması, kurulacak servis ulaşım sistemi için Dijital Servis Rota Rehberi uygulamalarının yaptırılması gerekmektedir. Gürbulak Sınır Kapısı'na yönelik ziyaretçilerin ihtiyacına cevap verebilecek, güncel bilgilerin olduğu, çeşitli dillerde web sitesinin oluşturulması önerilmektedir. Gürbulak Sınır Kapısı'nda 24 saat esaslı çalışabilecek "Ağrı Turizm Tanıtım Ofisi"nin açılması gerekmektedir. Sınır Kapısında günübirlikçilerin geçişini kolaylaştırmak ve yoğunluğu önlemek için ayrı bir alan oluşturulmalıdır. Bu alanların oluşturulması hem günübirlikçilerin hem de turistlerin geçiş konforlarının artmasını sağlayacak ve ziyaretçilerin tekrar gelme isteğini artıracaktır. Ülkeye giren her turist döviz getirdiği düşünüldüğünde, hem bölge hem de ülke ekonomisine sağlayacağı katkı açısından bilişim sektöründeki yeni teknolojilerin gümrük kapılarında kullanılması önemlidir. Bu amaçla geçişlerin hızla yapılabilmesi için "barkod" ve "tablet" sistemi ile desteklenmesi önerilmektedir. Bu uygulama ziyaretçilere zaman kazandıracak, böylece ziyaretçiler Ağrı merkezde alışveriş yaparak, rekreasyon ve gastronomik faaliyetlere katılarak zamanlarını geçirecek ve ziyaretçiden azami fayda sağlanacaktır. Gürbulak Sınır Kapısı'nda yığılmaya ve beklemeleri önlemek amacıyla iki ülke arasında iş birliği yapılarak İran'ın Bazargan Sınır Kapısı'nın esnek çalışma sistemi ile faaliyet göstermesi için girişimlerde bulunulmalıdır. Ayrıca bu düzenlemeler ile turistlerin ihtiyaçlarını karşılayacak alt yapıların planlanması, Zengezur koridoru açıldığı zaman Ağrı'ya avantaj sağlayacaktır. Ağrı'da İranlı turistlerin ihtiyaç duyduklarında başvurabilecekleri İran İrtibat Ofisi kurulmalı ve büronun tanıtımı için çeşitli dillerde yayımlanan bir internet sitesi oluşturulmalıdır.

İranlı turistler, özellikle eğlenceyi ve alışveriş yapmayı sevmektedir. Tematik rekreatif parklar ile bilimsel temalı mekânlar yapılarak eğlenme, öğrenme, deneyimleme ve dinlenme olanakları sunulmalı, İran vatandaşlarının ve diğer ülke vatandaşlarının tatillerini Ağrı'da geçirmesi için farklı din ve ülke gruplarına hitaben farklı ürünler, alışveriş, eğlence etkinliklerinin planlanması önerilmektedir. Ayrıca hâlihazırda yapımına başlayan alanların ivedilikle bitirilmesi gerekmektedir. Yüksek harcama gruplarına yönelik alkollü/alkolsüz içecek sunan eğlence mekânları oluşturulmalı, Geleneksel Ağrı Kültür Geceleri planlanmalı ve bu kapsamda Dengbej geceleri ve türkü geceleri düzenlenmeli, yerli/yabancı turistlere uygun konserler planlanmalı ve özellikle İranlı ziyaretçilerin

ilgi göstereceği İranlı ünlü sanatçıların konserleri gibi sanatsal faaliyetler planlanmalı ve etkili bir şekilde duyurulmalıdır. Nevruz kutlamaları kapsamında İranlıların katılacakları etkinlikler planlanmalı, İran kamu kurum ve kuruluşları ile görüşülerek Uluslararası Nevruz Kutlamaları niteliğiyle iki ülke vatandaşlarının da katılacağı bir etkinlik formatı oluşturulmalıdır. Bu etkinlik Van ile bütünleşik yapılmalıdır. İran'daki turizmle ilgili yapılarla etkili iletişim ve iş birliği kurarak iki ülke vatandaşları için güvenilir bir seyahat organizasyonunun planlanması gerekmektedir. Bu organizasyon için Bakanlık desteğiyle İran'dan Ağrı'ya turist getirmek için tam teşekküllü bölgesel bir tur operatörünün Ağrı'da kurulması önerilmektedir. Özellikle Van'da Mart-Nisan aylarında gerçekleştirilen Shoppingfest etkinliği için iş birliği yaparak alışveriş festivalinin Ağrı'yı da kapsayacak şekilde planlanmasının sağlanması, bu kapsamda Van-Ağrı bütünleşik turların ve etkinliklerin planlanması, Kapıköy girişli-Gürbulak çıkışlı turların düzenlenmesi önerilmektedir.

19. Kent Kapsamında Turistik Noktalara Ulaşım ve Erişim İmkânlarını Artırma

Ağrı'nın turizm potansiyelini artırabilmesi için ulaşımdaki eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir. İl genelindeki tüm yerleşim birimlerine ulaşım imkânları sağlanmasına rağmen çeşitli turistik kaynaklara ulaşmada eksikliklerin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla turist gruplarının destinasyonlara ulaşımını kolaylaştıracak yolların yapılması veya yapılmış yolların eksikliklerinin giderilmesi büyük önem arz etmektedir.

Ulaşımdaki eksikliklere örnekler vererek değerlendirmek yerinde olacaktır. Örneğin Balık Gölü, Ağrı'nın en önemli turizm değerlerinden olmasına rağmen, Merkez ilçeden hareket eden ziyaretçiler Doğubayazıt yakınlarına kadar doğuya ilerleyip sonra yol ayrımından kuzeybatı istikametine yönelmektedir. Oysa Taşlıçay ilçesi merkezinden kuzeydoğuya ilerleyen ve yaylalar üzerinden daha kısa mesafede ulaşılabilen yol güzergâhı, asfalt yol olmaması ve bakımsız yollardan geçilmek zorunda kalınması sebebiyle çok fazla tercih edilmemektedir. Hatta bu güzergâhı kullanan ziyaretçiler, sonraki ziyaretlerinde diğer yolu tercih etmek zorunda kalmaktadır.

Buz Mağarası, Küçük Ağrı Dağı yakınlarındaki Hallaç köyüne yakın bir mesafede olmasına rağmen buraya uzun bir yürüyüş ile ulaşmak gibi bir problem ile karşı karşıya kalınmaktadır. Dolayısıyla mağaraya erişimin kolaylıkla sağlanabileceği bir kara yolu güzergâhı oluşturulması oldukça elzemdir. Ayrıca mağaraya kontrollü girişlerin sağlanabileceği tesislerin kurulması da sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşımaktadır.

İran sınırına yakın bir konumda bulunan ve askerî güvenlik bölgesi içerisinde yer alan Meteor Çukuru'na ulaşımda da güvenlik koşullarından kaynaklanan problemler bulunmaktadır. Meteor Çukuru'nun yakınına kadar gelen ziyaretçiler çukuru göremeden geri dönmek zorunda kalabilmektedir. Bu nedenle buradaki güvenlik koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Ağrı'nın önemli kültürel miras değerlerinden olan Diyadin Meya Mağaraları'na kara yolu ulaşımı olmasına rağmen, mağaralara ulaşabilmek için zorlu bir yürüyüş yapılması gerekmektedir. Bu durumda da çok sayıda ziyaretçi mağaraları uzaktan görmek zorunda kalarak istedikleri ziyareti gerçekleştirememektedir. Dolayısıyla mağaralara ulaşımı kolaylaştıracak güzergâhların oluşturulması ve çeşitli ulaşım araçları veya taşıma hayvanlarının ulaşımda değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Patnos ilçesinde yer alan Urartu dönemine ait kalıntılara büyük bir ulaşım problemi olmasa da çeşitli zorlukların yaşandığı görülmektedir. Bu kültürel miras alanlarının hem gerekli koruma tedbirlerinin alınması hem turizme kazandırılması hem de ulaşım eksikliklerinin giderilmesi son derece önemlidir. Ayrıca bazı miras alanlarının askerî güvenlik tedbirleri sebebiyle ziyaretçi girişine kapalı olması, bir an önce çözülmesi gereken konulardandır. Bununla birlikte Ağrı'da kış mevsiminde yağın kar miktarının fazla olması ve karın yerde kalma süresinin uzun olması nedeniyle ulaşımda

problemlerin yaşandığı bilinmektedir. Yılın tüm dönemlerinde turizmde canlılığın sağlanabilmesi ve destinasyonlara ulaşılması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

20. Etkili Bir Turizm Yönetimi Oluşturma ve Tanıtımda Bütünleşik Yaklaşımı Benimseme

2018 yılında hazırlanan Türkiye Turizm Ana Planı'nda, ulusal tanıtım ve pazarlamada markalaşmayı sağlamanın yanı sıra destinasyon özelinde tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini yürütecek yapıların oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak ortaya konan ulusal hedeflere uygun biçimde potansiyel ulusal turizm olanaklarını belirleyerek, ulusal çapta tanıtım ve pazarlama etkinliklerini yerine getirmek için 2019 yılında Türkiye Turizm ve Geliştirme Ajansı (TGA) faaliyete geçmiştir. 2021 yılı itibarıyla da T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü ve Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (TGA) eş güdümünde, ulusal ve uluslararası alanda destinasyonların daha etkin tanıtımını destekleyecek İl Tanıtım ve Geliştirme Programı başlatılmış ve bu kapsamda iller bazında İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları (İTGK) oluşturulmuştur. Böylece kurulan İTGK'ların ulusal eylem planı çerçevesinde ortaya konan ilkeler ve yaklaşım doğrultusunda, ilin turizm tanıtım ve geliştirme etkinliklerini belirlemesi ve bunları koordine etmesi, bir anlamda il sınırlarını kapsayan Destinasyon Yönetim Örgütü olarak çalışması beklenmektedir.

Destinasyon Yönetim Örgütlerinin (DYÖ) temel fonksiyonu, destinasyonun özellikle tanıtım ve geliştirme politikalarını belirlemek ve bu politikaları yerel paydaşlarla koordine ederek yürütmektir. Valiliklerinin ve özellikle Valilik altında İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin öncülüğünde oluşturulan İTGK'ların, DYÖ'lerin uluslararası yapılanmasına uygun şekilde, geniş bir paydaş katılımıyla yönetilmesi gerekmektedir. Bu paydaşlar; destinasyondaki yerel yönetimler, turizm işletmeleri (seyahat acenteleri, konaklama, gastronomi ve rekreasyon işletmeleri vb.) ticari birlikler, meslek odaları, Bölgesel Kalkınma Ajansı ve uluslararası projelerde rol alabilecek sivil toplum örgütleri, kongre ve bilimsel etkinliklerde rol alan üniversiteler, spor kulüpleri vb. gibi ilde farklı faaliyet alanlarında etkinlikler yürüten yapılar olabilmektedir.

Ağrı İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu, tanıtımda DYÖ sorumluluğu ile hareket ederek, Turizm Ana Planı'na uygun ve TGA tarafından ulusal hedeflere uyumlu biçimde ortaya konan *Ağrı Turizm Tanıtım ve Geliştirme Yol Haritası*'ndaki başlıkları yerine getirme ve ilin etkili tanıtımını yapma görevini üstlenmektedir. İl bazında birçok kurum ve kuruluş bir taraftan bağımsız biçimde kendi tanıtımlarını yaparken, diğer taraftan da ilin tanıtımına da önemli destek verebilmektedir. Bu noktada bir destinasyonun tanıtımında rol alan ulusal ve özellikle uluslararası ilişkilerde güçlü ağlara sahip paydaşların eş güdüm içinde hareket edebilmeleri önem arz etmektedir. Bu kapsamda Kurul, il tanıtımında rol alabilecek, ilde ticaret, eğitim, çevre, bilim, spor, sağlık, kültür ve sanat gibi farklı alanlarda etkinlik yürüten sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetimin, akademinin, turizm işletmelerinin, il idari birimlerinin ve spor kulüpleri gibi kendi faaliyet alanında ulusal ve uluslararası temasları olan ve tanıtımda rol alabilen paydaşların tanıtım çabalarını bütünleşik bir plan dâhilinde ele almalıdır. Kurul, her bir paydaşın il tanıtımında etkili rol alabileceği alanları belirlemeli, etki alanları içinde sorumluluklarını paylaşmalı ve bu sayede her bir paydaşın tanıtımdaki rollerinin belirlenen ortak hedef doğrultusunda şekillenmesini sağlayarak bütüncül bir politika benimsemelidir.

DYÖ sorumluluğunda hareket eden Kurul, ildeki turizm potansiyelini ve mevcut kaynakları düşünerek ortaya koyduğu markalaşma hedefi yolunda, destinasyonun tanıtım sloganı, imajı ve marka konumu hedefini, farklı paydaşların eş güdümlü çabaları ile ortak hedefe yöneltmeli ve bu sayede daha hızlı ve etkili sonuç almayı sağlamalıdır.

İsmet İnönü Bulvarı No: 32
06100 Emek, Ankara

Esentepe Mahallesi Büyükdere Cad.
No: 127 Astoria AVM B Blok Kat: 4
34394 Şişli, İstanbul